
LA LEXICALITZACIÓ DINS DEL CANVI TERMINOLÒGIC*

LEXICALIZATION WITHIN TERMINOLOGICAL CHANGE

MERCÈ LORENTE CASAFONT

Universitat Pompeu Fabra / Institut d'Estudis Catalans

merce.lorente@upf.edu

Resum: A partir de treballs anteriors (Lorente 2019, 2022) en què es delimiten els fenòmens de canvi terminològic que es produeixen en els discursos d'especialitat, i que la bibliografia de referència sobre canvi lingüístic (Hopper & Traugott 2003; Himmelmann 2004; Brinton & Traugott 2005) identifica sota les categories de lexicalització i de gramaticalització menor, en aquest article volem endinsar-nos en els diversos processos de lexicalització que afecten les unitats terminològiques en l'àmbit de la salut. S'hi exploren alguns dels resultats del projecte *TERMMED. Evolució del coneixement científic en medicina: el canvi lèxic i semàntic*, amb l'anàlisi de la concurrència de diversos procediments formals, funcionals, semàntics i pragmàtics en el discurs de reproducció assistida. S'hi introdueixen criteris que clarifiquen la polisèmia del terme «lexicalització», organitzada en dos nivells; un de dimensions generals, a partir del principi teòric de descripció situada de Cabré (2022), i un de particular basat en els diversos procediments de formació lèxica i d'evolució de la lexicalització.

Paraules clau: lexicalització, terminologia mèdica, reproducció assistida, canvi lingüístic, canvi terminològic, neologia.

Abstract: Based on previous works (Lorente 2019, 2022) in which the phenomena of terminological change that occur in specialty discourses are delineated, and that the reference bibliography on

(*) Aquest treball s'inscriu en el projecte EVOTERM. *Procesos de lexicalización y complejidad de las comunidades de hablantes en el estudio diacrónico de la terminología y del discurso de especialidad en economía e informática*, de referència PID2021-127585NB-I00, finançat per l'Agencia Estatal de Investigación (AEI) i el Fondo Europeo de Desarrollo Regional (FEDER).

linguistic change (Hopper & Traugott 2003; Himmelmann 2004; Brinton & Traugott 2005) identifies under the categories of lexicalization and minor grammaticalization, in this article we want to delve into the various processes of lexicalization that affect terminological units in the field of health. Some of the results of the *TERMMED. Evolution of scientific knowledge in medicine project are explored: the lexical and semantic change*, with the analysis of the concurrence of various formal, functional, semantic and pragmatic procedures in the discourse of assisted reproduction. Criteria which clarify the polysemy of the term «lexicalization», organized in two levels; one of general dimensions, based on the theoretical principle of situated description of Cabré (2022), and a particular one based on the various procedures of lexical formation and evolution of lexicalization, are introduced.

Key words: lexicalization, medical terminology, assisted reproduction, language change, terminological change, neology.

1. INTRODUCCIÓ: LA TERMINOLOGIA DIACRÒNICA, UN CAMÍ POC EXPLORAT ENCARA

L'estudi de la terminologia des d'una perspectiva diacrònica encara té força camí per a recórrer. Plantejada com una disciplina transdisciplinària (cognitiva, lingüística i social) orientada a la descripció i a l'explicació de les unitats lèxiques o lexicalitzades dels discursos especialitzats (Cabré 1999), la terminologia ha produït fonamentalment estudis de caire sincrònic, que des de l'aproximació lingüística, per exemple, han aportat fonamentalment avenços en el coneixement sobre la productivitat de certs mecanismes de formació lèxica, sobre les tendències en l'ampliació de sentits, sobre la variació lèxica o sobre el rol de la metàfora en la creació d'unitats terminològiques.

En canvi, com indiquen Dury i Picton (2009), amb l'excepció dels estudis sobre neologia, hi ha hagut poc interès pel vessant diacrònic de la terminologia en general. El col·loqui «Terminologie diachronique», organitzat a Brussel·les l'any 1988 (Schaezen 1988), és el punt de partida per al desenvolupament de treballs que reivindiquen aquesta orientació, com les tesis doctorals de Desmet (1996), Dury (1997) o Picton (2009), o contribucions d'autors com Moller (1998), Meyer & Mackintosh (2000), Auger (2002) o Condamines, Rebeyrolle & Soubeille (2004), on s'exposen metodologies i conceptes clau per a l'anàlisi de l'evolució de la terminologia. Altres autors també han abordat el tema del canvi terminològic des de plantejaments de les tecnologies del llenguatge com Tartier (2003) o Nazar (2011). Però la gran majoria de

treballs en terminologia diacrònica són anàlisis descriptives d'àmbits temàtics concrets o de vocabularis específics, com els de Bernabé *et alii* (2016), Filsinger (2020) o Duque-Parra *et alii* (2021), en què els autors són sovint especialistes de la matèria analitzada. Aquest panorama ja queda reflectit en la ressenya de les actes del col·loqui de 1988, on Hermans (1991: 678-680) exposa l'organització del tema en quatre grans blocs temàtics: aspectes generals i metodològics; l'evolució del vocabulari de disciplines específiques; la història de la política de la terminologia; i les possibilitats que ens ofereixen les tecnologies del llenguatge i la intel·ligència artificial per a l'estudi de l'evolució de la terminologia.

En el treball citat de Dury i Picton (2009: 32-34) s'exposen els principals obstacles que han hagut de superar els estudis diacrònics de la terminologia: teòrics i d'història de la disciplina, tècnics, pràctics i psicològics.

(a) La Teoria General de la Terminologia (Wüster 1968) seguia una aproximació sincrònica estricta i no s'interessava per l'evolució dels conceptes, com fa notar Cabré (2000: 12). Actualment, el paradigma de la Teoria Comunicativa de la Terminologia (Cabré 1999),¹ tot i que no exclou en absolut la possibilitat del desenvolupament d'aproximacions historicistes, ha obert noves línies de recerca de caràcter sincrònic que continuen sent prioritàries (variació denominativa, variació conceptual, metàfora, combinatòria lèxica, etc.).

(b) Entre els obstacles tècnics, destaquen sobretot la manca i els costos de construcció de corpus diacrònics i comparables, superiors a deu anys, especialment de temes especialitzats.

(c) La possibilitat de transferència que ofereixen els estudis sincrònics de la terminologia per a la gestió del coneixement en empreses i organismes científics és l'altre argument d'aquestes autores per explicar la poca producció de projectes diacrònics.

(d) I, per acabar, es fan ressò de la dificultat d'estudiar el dinamisme dins del llenguatge i també de la percepció restrictiva que es té del terme «diacronia», per tal com sol evocar la història de la llengua analitzada en franges temporals molts més àmplies (segles).

1. Dury i Picton (2009) no es refereixen estrictament a la Teoria Comunicativa de la Terminologia de Cabré (1999), sinó a la renovació teòrica dels anys noranta en general, tot i que recorden també la reflexió de Cabré (2003) sobre una certa inactivitat teòrica a partir del canvi de segle.

2. EL MARC DE LA RECERCA: EL PROJECTE TERMMED

A partir d'una diagnosi com aquesta, en el projecte TERMMED. *Evolució del co-neixement científic en medicina: el canvi lèxic i semàntic* (2018-2021) hem proposat una metodologia de treball per a l'anàlisi de la terminologia de corpus textuals especialitzats, transferible a diversos àmbits temàtics i a llengües diferents. Ho hem experimentat amb la construcció d'un corpus d'articles científics en castellà sobre reproducció assistida, dins de l'àmbit mèdic, fragmentat en períodes de set anys, amb una franja temporal total de setanta-quatre anys. El projecte actual, *EVOTERM. Procesos de lexicalización y complejidad de las comunidades de hablantes en el estudio diacrónico de la terminología y del discurso de especialidad en economía e informática* (2022-2025), reproduceix la metodologia establerta sobre un corpus d'economia i un altre d'informàtica, i se centra en els processos de lexicalització i en la influència de les dinàmiques específiques de les comunitats de parlants.

Un dels resultats generals més destacables del projecte TERMMED és la confirmació que la funció dels estudis sobre el canvi terminològic és fonamentalment l'observació de l'evolució de la ciència, la tècnica i altres activitats professionals o específiques a través de la terminologia. Lluny de preveure tendències de futur en l'evolució de les llengües, la limitació funcional de l'estudi del canvi terminològic és coherent amb l'afirmació que el canvi lèxic és un canvi menor, que mostra canvis socials però que no té un impacte directe en les característiques estructurals de les llengües. Un dels elements metodològics emprats al projecte TERMMED ha estat la validació dels canvis detectats amb documentació sobre la història de l'àmbit temàtic estudiat, la reproducció assistida, que ha permès confirmar que les franges temporals de 7 a 10 anys són adequades per a la detecció de canvis i que els canvis teòrics, metodològics i legals en reproducció assistida tenen una correlació directa amb la innovació de la terminologia de l'àmbit.

Un segon resultat de caràcter general del projecte ha estat la constatació que els corpus constituïts per a l'anàlisi del canvi terminològic presenten indefectiblement biaixos per la selecció de gèneres textuals o per les orientacions de la recerca en l'àmbit analitzat, que cal tenir en compte. Així, en reproducció assistida, ens vam adonar de la necessitat d'incorporar textos legals de regulació de la matèria, que s'han confirmat fonamentals en l'impuls de certs canvis terminològics que es van implantant en els articles de revistes científiques de dates posteriors, sobretot pel que fa a les denominacions de les persones i dels col·lectius implicats.

L'organització en paquets de treballs ens ha permès arribar a conclusions específiques sobre:

(a) Els sintagmes lexicalitzats, que, al llarg dels períodes analitzats, s'expandeixen formalment per a aconseguir sentits més precisos.

(b) Les sigles, que, al llarg dels períodes analitzats, també s'expandeixen i esdevenen més especialitzades, i augmenten la freqüència fins a superar els sintagmes corresponents.

(c) Les unitats terminològiques obsoletes, que desapareixen com a reflex de canvis teòrics, tècnics i socials.

(d) Les estructures morfològiques i els patrons sintagmàtics més habituals en la terminologia de la reproducció assistida.

(e) La presència de la terminologia de la reproducció assistida en diccionaris.

(f) L'adequació de diverses tecnologies del llenguatge per a l'extracció automàtica de termes o per a l'extracció de sigles i acrònims, o la generació de models de visualització de la dispersió lèxica.

3. OBJECTIUS I HIPÒTESIS

A partir de treballs anteriors (Lorente 2019, 2022) en què es delimiten els fenòmens de canvi terminològic que es produeixen en els discursos d'especialitat, i que la bibliografia de referència sobre canvi lingüístic (Hopper & Traugott 2003; Himmelmann 2004; Brinton & Traugott 2005) identifica sota les categories de lexicalització i de gramaticalització menor, en aquest article volem endinsar-nos en els diversos processos de lexicalització que afecten les unitats terminològiques en l'àmbit de la salut.

Concretament recuperem els resultats específics dels diversos paquets de treball del projecte TERMMED per analitzar transversalment els processos de lexicalització detectats en els materials sobre reproducció assistida, amb el benentès que la lexicalització configura una de les categories bàsiques del canvi lèxic (Brinton & Traugott 2005).

Els objectius que ens plantegem són dos:

- i. Identificar els tipus de lexicalització que afecten la terminologia d'aquest àmbit mèdic.
- ii. Mostrar quins procediments formals, funcionals, semàntics i pragmàtics concorren en cada procés de lexicalització identificat.

Per fer-ho partim de les hipòtesis següents:

(a) El terme *lexicalització* és, tant en lingüística general com en estudis específics sobre el lèxic i el canvi lingüístic, una unitat polisèmica. Els sentits diversos que hi conviuen, i que sovint es barregen, pertanyen a nivells de descripció diferents.

(b) Tots els sentits de *lexicalització* es corresponen amb processos dinàmics i, per tant, rellevants per a l'estudi del canvi terminològic.

(c) Tots els processos de lexicalització no es documenten exhaustivament en qualsevol discurs d'especialitat o en qualsevol gènere textual, atès que cada situació comunicativa imposa condicions específiques que poden limitar la presència de lexicalitzacions.

4. EL TEMA DE RECERCA: LA LEXICALITZACIÓ

Des de l'anàlisi del canvi, Brinton i Traugott (2005: 18) afirmen que el terme *lexicalització* es refereix tant a la codificació lèxica d'estructures conceptuals, de caràcter sincrònic, com al conjunt de mecanismes que permeten incorporar noves unitats dins del lèxic d'una llengua, de caràcter diacrònic. Postulem que aquesta distinció no és tan clara. Fixem-nos que el primer concepte s'identifica amb el procés de creació lèxica, espontani i puntual, però la creació lèxica *ad hoc* no és un procediment massa habitual, sinó que conviu amb els procediments més habituals de manllevar una unitat d'una altra llengua o de reutilitzar elements morfològics productius (afixos de derivació, formants de composició) o unitats lèxiques preexistents per a formar-ne de noves. Tots els procediments de creació lèxica poden ser observats sincrònicament, que és el que solen fer els observadors de neologia. Tanmateix, tota codificació lèxica d'un concepte és susceptible també de ser vista, des d'una perspectiva diacrònica, com un conjunt de processos dinàmics progressius, que inclouen des de la inserció d'un concepte codificat lèxicament en la competència lèxica del parlant, passant per la difusió comunicativa i l'estabilització en l'ús per part d'una comunitat, més o menys àmplia, fins a la seva diccionarització, entesa com una fita d'estandardització.

En lingüística general també s'usa *lexicalització* amb dos sentits diferents: un sentit més general, equivalent a qualsevol fenomen d'incorporació de noves unitats en el cabal lèxic d'una llengua, i un de més restringit, que engloba els procediments de transformació de diversos elements lingüístics que esdevenen unitats lèxiques fixes i estables (sintagmes, sigles, acrònims, onomatopeies) i els de canvi de categoria (de participis a adjectius, d'adjectius a substantius, de substantius a verbs, de verbs a substantius).

Els diccionaris no recullen sempre totes les accepcions de *lexicalització* documentades en textos de lingüística. Així, el *Diccionari de la llengua catalana (DIEC)* recull, en la definició del verb corresponent, només el sentit de transformació d'un element lingüístic que no era inicialment de naturalesa lèxica en una unitat lèxica:

lexicalitzar

1. *v. tr.* [FL] Convertir (un element lingüístic, com ara un sintagma lliure, una metàfora o una onomatopeia), en una unitat lèxica.
2. *intr. pron.* [FL] *Els sintagmes* clau de pas o parar compte *s'han lexicalitzat*.

En el *Diccionari de lingüística* (2022) de Pérez Saldanya, Mestre & Sanmartín, accessible en línia des del web del TERMCAT. Centre de Terminologia, localitzem el mateix sentit general anterior, però distribuït en tres definicions diferents més específiques:

lexicalització

1. Procés de transformació d'una interjecció o una onomatopeia en un mot susceptible de funcionar gramaticalment, com *caminar xano-xano*, *cantar el gori-gori*.
2. Procés pel qual una unitat lingüística complexa (un mot compost o derivat, un sintagma, una oració) esdevé una unitat lèxica.
3. Procés d'integració d'una metàfora individual en el sistema general de la llengua.

Aquestes definicions no cobreixen altres sentits específics de *lexicalització* emprats habitualment en lexicologia, terminologia i neologia, que es refereixen a mecanismes de formació de mots, com la sintagmació, la fixació de formes flexives amb un sentit concret i diverses variants de truncació lèxica (Cabré 1994, vol. II, p. 94):

Els recursos que donen compte d'aquestes formacions d'origen no lèxic són de dos tipus, segons que s'originin en el component sintàctic o en el component fonològic. Formen part del primer grup els anomenats sintagmes travats o compostos sinàptics i les unitats lexicalitzades procedents d'una forma flexiva; formen part del segon grup les sigles, les formes abreujades i els acrònims, que són construccions del component fonològic de la gramàtica sobre la base d'una unitat lèxica procedent originàriament o bé del component lèxic (els mots que són a la base de les formes abreujades simples) o bé del component sintàctic (les sigles, els acrònims i les unitats abreujades que procedeixen de la reducció d'un sintagma).

En un sentit més restrictiu se sol reservar la denominació *lexicalització* per a designar dos procediments de canvi de categoria lèxica, diferents de la conversió:²

2. A diferència de la conversió, en què la base no presenta cap altre afix que no siguin les marques de flexió del mot resultant, aquests noms conserven la terminació *-ar* de l'infinitiu abans dels afixos flexius i derivatius (*sopars*, *soparet*) (GIEC 2016: 411).

la fixació d'infinitius com a noms i de participis com a adjectius, amb un significat nou, tot i que relacionat, respecte del verb del qual procedeixen (*sopar, sortida*); i també la nominalització d'adjectius per un procés de reducció d'un sintagma (un *antihistamínic, un imperdible*).

A la *Gramàtica de la llengua catalana* (2016) també podem documentar altres sentits de *lexicalització* com la pèrdua de trets semàntics de certs morfemes,³ la fixació resultant de certes combinacions o un valor gradual aplicable a construccions diverses, com podem observar en els següents contextos:

El prefix *in-*, per exemple, té un significat negatiu i indica manca o privació i, per això, amb *insegur* o *insuficient* s'expressa el contrari que amb *segur* o *suficient*. En el cas de *incert*, en canvi, s'ha produït un procés de lexicalització, i aquest mot no indica el contrari de *cert* (una cosa incerta no és una cosa no certa), sinó un significat pròxim al de *dubtós*.

(GIEC, 6.1.2. Propietat dels morfemes, p. 125)

A més del verb *haver-hi*, el pronom *hi* apareix lexicalitzat en altres casos, com ara *jugar-s'hi* [...].

(GIEC, 18.6.4.4. Usos lexicalitzats del pronom hi, p. 712)

Hi ha participis que han assolit diferents graus de lexicalització en construccions perifèriques de naturalesa diferent.

(GIEC, 32.2.1. Les construccions de participi perifèriques, p. 1207)

Si ordenem tots els sentits generals o específics documentats del terme *lexicalització*, segons el *principi teòric de descripció situada*, proposat per Cabré (2022: 20) per a les teories de la terminologia i dels neologismes, obtenim tres dimensions generals:

1. La capacitat de codificar lèxicament un concepte (o una combinació de conceptes).
2. La incorporació de noves unitats lèxiques o lexicalitzades, de forma i/o de sentit en el component lèxic de la gramàtica del parlant.
3. L'increment de l'inventari lèxic d'una llengua o del vocabulari específic d'una comunitat de parlants.

La primera dimensió de la lexicalització és de naturalesa cognitiva i s'identifica amb la creativitat lèxica, per la qual els parlants som capaços de formar conceptualitzacions estructurades, batejar-les i categoritzar-les. Es relaciona, doncs, amb la idea de novetat més primigènia. Sol configurar un acte individual, tot i que pot ser compartit

3. Inclosa també dins de la gramaticalització.

per un grup de parlants, com s'escau sovint en la creació i la denominació de conceptes científics o tècnics. D'acord amb els postulats de la lingüística cognitiva, el llenguatge permet simbolitzar les conceptualitzacions, condicionades per la nostra experiència corporal, el nostre entorn i el nostre coneixement del món (Cuenca & Hilferty 1999: 17-18). L'acte denominatiu pot donar com a resultat una unitat lèxica o una seqüència gramatical (sintagma o oració), que potser més endavant s'anirà fixant o «lexicalitzant».

Podem caracteritzar la segona dimensió de la lexicalització, la de la incorporació d'unitats lèxiques o lexicalitzades en el lèxic mental, com la més lingüística, en el sentit que, encara que cada parlant té interioritzat el seu propi bagatge lèxic, l'ha construït a partir de la comunicació (tot allò que ha sentit, tot allò que ha après, i tot allò que ha creat individualment però que ha aconseguit compartir amb altres parlants). La disponibilitat lèxica de cada parlant és funcional, li serveix per a comunicar-se. Malgrat que els models dels diversos paradigmes de la lingüística han mostrar una imatge diferent del que entenen per component lèxic, des de visions minimalistes com les chomskianes fins a concepcions plenes i redundants a partir de la defensada per Jackendoff (1975), aquesta dimensió de la lexicalització s'identifica amb la capacitat analítica dels parlants: incorporem noves unitats lèxiques o lexicalitzades associades a informacions fonològiques, morfològiques, sintàctiques, semàntiques i pragmàtiques, que ens ajuden a seleccionar les unitats adients per a cada propòsit i context comunicatiu i que, alhora, ens permeten generar noves unitats.

La tercera dimensió de la lexicalització és de caràcter social. Podria correspondre a la suma dels lexicons mentals individuals, però, de fet, n'és preferentment una intersecció, consensuada entre els membres d'una comunitat de parlants. En aquest consens s'inclouen des de modificacions pactades de determinades categoritzacions fins a marcatges pragmàtics del lèxic (per registre lingüístic, per ideologia o per identificació grupal, entre d'altres). Estem davant d'una perspectiva de la lexicalització que estableix models d'ús i models de referència. En ser fruit d'una intersecció consensuada amb la voluntat de generar models, la dimensió social de la lexicalització és lògicament més limitada, ja que selecciona les unitats lèxiques i lexicalitzades més estables en l'ús; i, fins i tot, en determinats contextos i models pot arribar a ser molt restrictiva (paraules tabú, estàndards intervencionistes).

En un nivell inferior o més específic, podem situar tots els procediments fonològics, morfològics, sintàctics, semàntics i pragmàtics que permeten crear, establir i difondre les unitats lèxiques i lexicalitzades. Aquests procediments s'interrelacionen, doncs, amb les tres dimensions esmentades, la cognitiva, la lingüística i la social. A més, són factors fonamentals per a la classificació dels neologismes i per a la descripció del lèxic en general. Podem agrupar-los com segueix:

- (a) La transformació en unitats lèxiques d'elements que originalment no ho eren:
 - Lexicalització de noms propis com a unitats de significat genèric (*un donut, un xampanyet, l'alzheimer*)
 - Lexicalització d'onomatopeies (*nyigo-nyigo, clicar*)
 - Evolució de sigles cap a substantius llegibles (*covid, sida*)
- (b) La fixació formal i semàntica de sintagmes generats en la sintaxi
 - Formació de mots per sintagmació (*ull de peix, sals de bany, llet hidratant*)
 - Fixació formal i canvi de significat d'unitats fraseològiques (*amb prou feines*)⁴
 - La pèrdua d'elements gramaticals i la reducció de la variació en sintagmes en procés de lexicalització (*la màquina de rentar els plats > la màquina rentaplats > el rentaplats*)
- (c) La creació de nous mots a partir de recursos morfològics propis
 - Formació de mots per derivació (*antisistema, museïtzar*)
 - Formació de mots per composició (*teletreball, cardiosaludable*)
 - Fixació de truncacions com a unitats lèxiques autònomes (*bici, cardio, trans*)
- (d) El canvi semàntic
 - Mitjançant l'expansió de l'ús de metàfores (*virus, galeta, cortina de fum*)
 - Mitjançant el calc, que sovint importa una metàfora (*ratolí*)
 - Mitjançant la reutilització d'una unitat en diferents contextos (*ocupació, rehabilitació*)
- (e) La incorporació de manlleus (*hacker, coworking*)
- (f) La creació de mots *ad hoc* (*gas*)
- (g) El canvi de categoria
 - Formació de mots per conversió, entre verbs i noms amb canvis de flexió (*comissariar, infusionar, els berenars*)
 - El canvi funcional, sense canvi de flexió, entre noms i adjectius o entre participis i adjectius (*els rojos, unitats lexicalitzades*)

Postulem que, per a l'anàlisi del canvi terminològic, interessin ambdós nivells de la lexicalització. El general, de les dimensions cognitiva, lingüística i social, ens ha de permetre copsar com l'àmbit d'especialitat condiciona els processos de codificació lèxica, com s'estabilitzen en l'ús i fins a quin punt la variació lèxica es manté activa o tendeix a reduir-se, i si certes comunitats de parlants imposen models terminològics. El més específic, el de procediments de formació, ens mostrarà quins són els més productius

4. No hi ha consens sobre la inclusió de processos de fixació de frases fetes i expressions idiomàtiques dins del concepte de lexicalització, atès que el resultat no és una unitat lèxica, en sentit estricte.

en un determinat àmbit discursiu (el canvi semàntic o els procediments de derivació, composició, sintagmació i truncació) o si els neologismes es basen preferentment en els recursos propis de la llengua o en la incorporació de manlleus.

5. L'ANÀLISI: LA LEXICALITZACIÓ EN EL DISCURS DE LA REPRODUCCIÓ ASSISTIDA

En aquest apartat ens centrem en les dades obtingudes en l'explotació del corpus textual fragmentat temporalment del projecte TERMMED. L'extracció automàtica de terminologia, mitjançant dos extractors diferents⁵ (un de base estadística i un altre que combina algorismes estadístics amb informacions lingüístiques i enciclopèdiques), ens ha proporcionat llistats terminològics contextualitzats de cada període temporal establert.

En cada paquet de treball del projecte hem analitzat diversos aspectes rellevants per a la detecció dels canvis terminològics que reflecteixin l'evolució de les tècniques de reproducció assistida al llarg de la història. En aquest article revisitem les dades del projecte a partir de les diverses accepcions de *lexicalització*. Comencem, en aquest apartat, pels procediments de formació concrets que segueixen les unitats terminològiques analitzades i seguim, en l'apartat de conclusions, amb la introducció d'algunes consideracions sobre els canvis terminològics en el discurs de reproducció assistida referides a les dimensions generals de la «lexicalització», que obriran noves vies de recerca.

5.1 LA SINTAGMACIÓ

La creació de nous sentits específics en reproducció assistida es produeix sovint mitjançant l'expansió de patrons sintagmàtics, de manera que després de l'aparició d'una unitat terminològica monolèxica base es generen progressivament noves unitats terminològiques polilèxiques, anomenades termes satèl·lit (Cabré *et alii* 2022: 62), com en els exemples següents: *clonació*, *clonació reproductiva*, *clonació terapèutica*;

5. Ambdós extractors han estat desenvolupats pel grup IULATERM (Lèxic i tecnologia) de l'Institut de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra. El de base estadística està integrat en el sistema de gestió terminològica Terminus 2.0 (Cabré *et alii* 2010) i l'extractor híbrid és la versió actual de Wikiyate adaptat a l'àmbit mèdic (Vivaldi & Rodríguez 2010).

infertilitat masculina, infertilitat masculina secretora; aspiració transcervical, aspiració transcervical selectiva guiada.

S'ha validat la hipòtesi que preveia que en els períodes temporals més recents són cada vegada més freqüents els termes satèl·lit extensos amb significats més específics.

Pel que fa a la dimensió semàntica de les expansions sintagmàtiques, cal dir que en els primers períodes, coincidents amb etapes prospectives i fundacionals de la reproducció assistida, són freqüents els complements de caràcter valoratiu, binaris i, fins i tot, negatius (*histeroscòpia moderna, histeroscòpia convencional*), mentre que en els períodes més propers a l'actualitat les dimensions semàntiques augmenten progressivament, amb un predomini evident de les especificacions tècniques (*histeroscòpia quirúrgica*), funcionals (*histeroscòpia diagnòstica*) o de causa (*histeroscòpia patològica*), en paral·lel a l'evolució de la disciplina.

Els patrons sintagmàtics més freqüents són NA, NN i NPN, que s'expandeixen respectivament en patrons més amplis com NAA, NAAA, NAPN, NNAi NPNA. Encara que es documenten sintagmes ben extensos com *criopreservació d'espermatozoides de mostres seminals patològiques*, cal observar que els sintagmes lexicalitzats s'estabilitzen en estructures polilèxiques d'entre dues i quatre unitats (Lorente *et alii* 2022: 116-119).

Un aspecte d'interès bàsic en l'anàlisi dels sintagmes terminològics del discurs de la reproducció assistida és veure fins a quin punt conviuen, en els mateixos gèneres textuais, els mateixos autors i, fins i tot, els mateixos textos, sintagmes d'estructura diferent amb el mateix significat, com *biòpsia endomètrica* i *biòpsia d'endometri*, o *vitrificació ovocitària* i *vitrificació d'ovòcits*. Una de les idees inicials del projecte en aquesta línia preconitzava que la variant amb adjectiu relacional seria la més freqüent, i acabaria desplaçant en l'ús la variant amb sintagma preposicional. Només s'ha pogut validar la primera part de la hipòtesi: quantitativament, el volum de NA és superior al de NPN en el corpus, però en certs casos la convivència entre dues variants amb el mateix significat es manté inalterable al llarg del temps.

5.2 LA COMPOSICIÓ I LA DERIVACIÓ

L'anàlisi dels substantius monolèxics del projecte TERMMED (aproximadament un 15 % de la totalitat de termes extrets) ens mostra que el discurs de la reproducció assistida emprà unitats formades amb gairebé tots els procediments de formació possibles:

- i. Substantius manllevats de la llengua general, amb algun canvi de sentit, com *braç, conducte, crisi* o *cotó*.

- ii. Substantius usuals en altres àmbits de les ciències de la vida, com *cèl·lula*, *semen*, *genoma* o *gamet*.
- iii. Substantius derivats per sufixació a partir de verbs i adjectius, com *inseminació*, *gestació*, *drenatge*, *consanguinitat* o *adherència*.
- iv. Substantius derivats per prefixació, com *anovulació*, *deslletament*, *anticonceptiu* o *autoexamen*.
- v. Substantius compostos, com *adenoleucodistròfia*, *amniocentesi*, *bromocriptina* o *citoplasma*.

La revisió dels casos formats per conversió ens ajuda a veure si determinats conceptes especialitzats es dispersen en tot el paradigma lèxic possible, per a cobrir necessitats funcionals diverses, com preveu el canvi per analogia (Elvira 1998), com podem observar en els exemples de *criopreservació*,⁶ *criopreservar* i *criopreservat*, *-ada*.

Cal destacar també que molts dels substantius que són la base d'expansió de sintagmes terminològics satèl·lit són nominalitzacions formades per sufixació que denoten tècniques, accions o processos, cosa que segons els principis del nucli eventiu (Cabrè, Estopà & Lorente 1998) pot suposar un obstacle en el procés de lexicalització, entès com l'evolució des del sintagma lliure cap al sintagma plenament lexicalitzat, des del punt de vista formal i semàntic, com en els casos de *estimulació dels ovaris* > *estimulació ovàrica* o de *preservació dels embrions* > *preservació d'embrions*. Aquesta evolució lexicalitzadora implica, en el pla formal, la pèrdua d'articles, la selecció de les preposicions menys marcades i el rebuig de la inserció de modificadors; i, en el pla semàntic, el pas des de la simple relació entre conceptes fins a l'establiment de categories.

5.3 LA TRUNCACIÓ

Les unitats obtingudes mitjançant els diversos mecanismes de truncació apelen al principi d'economia del llenguatge i, en alguns contextos comunicatius, s'estabilitzen i, fins i tot, poden superar en freqüència les formes desenvolupades corresponents (Terroba & França 2022: 133).

Els exemples com *FIV* per *fecundació in vitro*; *eco* per *ecografia* i *sida* per *síndrome d'immunodeficiència adquirida* il·lustren els procediments de truncació lèxica documentats, poc o molt, en l'àmbit discursiu de la reproducció assistida i de la medicina

6. El substantiu es documenta al *Diccionari enciclopèdic de medicina DEMCAT* (<<https://www.demcat.cat/>>), mentre que el verb i l'adjectiu només es localitzen en textos especialitzats, com Bassas *et alii* (2002).

en general. Són, per ordre de freqüència, la siglació de sintagmes terminològics, la reducció d'un terme compost a un dels seus formants i la transformació d'una sigla o d'un acrònim llegible en un mot. Això no obstant, en reproducció assistida el procediment de truncació productiu és únicament la siglació de sintagmes.

Amb la comparació dels fragments temporals del corpus del projecte TERMMED, es confirma la idea que, a mesura que augmenta l'especialització dels textos, augmenta també el volum de sigles documentades i la seva freqüència d'ús. En les etapes inicials l'ús de sigles és pràcticament inexistent, en els anys noranta comencen a proliferar amb variació formal i, finalment, en els períodes més recents, creixen exponencialment.

Un altre element destacable de les sigles d'origen sintagmàtic en el discurs de reproducció assistida és la detecció de combinacions de dues sigles diferents, que és un indicador d'estabilitat de les sigles i del grau alt d'especialització dels textos. En els textos dels períodes centrals del corpus la forma gràfica de les sigles presenta oscil·lacions: amb punts i sense punts (*FIT* o *FI.T.*), en majúscules i minúscules (*FIT* o *fit*), en l'ordre derivat del sintagma en anglès o en el de les llengües romàniques (*IVF* o *FIT*). En els textos més actuals sembla que es tendeix a simplificar aquesta variació, però encara persisteix, potser per la intervenció de criteris editorials o de nuclis de recerca.

Les vacil·lacions formals també es documenten en les combinacions de sigles; per exemple, per a la *fecundació in vitro amb transferència d'embrions* es localitzen les formes siglades *FIV/TE*, *FIV-TE*, *FIVTE*, *FIVET*, *FIVITE*, *FIV-ET*, entre d'altres. Les sigles més freqüents de significat més general, com *FIV*, poden combinar-se amb diverses altres sigles, com *FIV-ICSI* (per *intra cytoplasmatic sperm injection*). Terroba i França (2022: 135) fan notar que un dels fenòmens de canvi en les sigles és l'acronimització, és a dir, la transformació de certes combinacions de sigles en unitats lèxiques llegibles, com *FIVITE* o *FIVICSI*, però totes en estadis menys avançats que les acronimitzacions de *sida* o *covid*, afavorides per contextos comunicatius més generalistes.

Les sigles estables de la reproducció assistida es combinen també amb altres substantius o adjectius per tal de formar unitats terminològiques complexes, com *expressió d'EGF-R*, *unió d'EGF*, *ACO previ* o *bloqueig AV intern*.

La preferència en els períodes més actuals de les sigles d'origen anglès ens aboquen a pensar que un altre element de canvi és la simbolització de les sigles, que deixen de estar vinculades directament a les inicials dels formants dels sintagmes i constitueixen un inventari tancat d'unitats reduïdes freqüents, compartides per contextos lingüístics diferents.

Altres procediments de truncació diferents de la siglació són residuals. La truncació d'unitats terminològiques formades per composició, del tipus *eco* per *ecografia*

o per *ecògraf*, només s'ha pogut exemplificar en aquesta excepció. Per altra banda, les poques abreviatures documentades en el corpus pertanyen a l'àmbit de l'edició de textos, amb exemples com *cit.*, *veg.* o *pàg.*

La reducció de sintagmes nominals de manera que el nucli substitueixi l'estructura complexa amb el mateix significat no és gens productiva en el discurs de reproducció assistida. Casos com l'ús de *deteriorament* en substitució de *deteriorament cognitiu* o de *deteriorament embrionari* només es donen en context, i són per tant usos anafòrics i no truncacions lèxiques. Com han indicat Cabré *et alii* (2022), el fet que els sintagmes de la reproducció assistida es configurin fonamentalment a partir d'unitats monolèxiques de base amb expansions de categoria adjectiva sobretot impedeix aquesta mena de truncació.

Per altra banda, els sintagmes d'estructura NN documentats responen a tres models diferents, que tampoc poden ser afectats per truncacions: substantiu + marca registrada o epònim (*cambrà Makler*, *test Kolmogorov-Smirnov*); substantiu + substantiu amb funció modificadora (*cèl·lules mare*, *embrions objectiu*); o resultat de la pèrdua contextual de la preposició (*embarassos estimulació ovàrica*).

5.4 ELS PROCEDIMENTS DE FORMACIÓ DE TERMES NO APLICATS

Pel que fa als procediments de transformació en unitats lèxiques d'elements que originalment no ho eren, sabíem d'entrada que lògicament no trobaríem cap exemple de lexicalització d'onomatopeies, però no tancàvem la porta a documentar alguna lexicalització de noms propis (epònims o marques comercials) o alguna acronimització de sigles habituals. Però no ha estat el cas. Els noms propis solen estar inclosos en sintagmes referits a algorismes estadístics (habituals en les publicacions en medicina), com *test de Fisher*, a estructures anatòmiques, com *conductes de Müller*, o a recursos emprats, com *banc d'esperma Cryos International*, sense reduccions. Altres noms propis monolèxics localitzats en el corpus corresponen a marques registrades de medicaments, com *Celtriaxona* o *Citarabina Pfizer*, que no poden esdevenir termes comuns o genèrics fins que no s'alliberen legalment. A més, en els darrers deu anys analitzats hi ha algunes mostres de possibles acronimitzacions de sigles, però encara no s'han completat del tot, com *FIVITE*, i que seran difícils d'evolucionar perquè són poc habituals en contextos comunicatius generals.

Precisament en tractar-se d'una especialitat aplicada dins de la medicina i les ciències de la vida, no es documenten unitats terminològiques monolèxiques usades exclusivament en el discurs de la reproducció assistida. El significat de les unitats

tampoc no canvia. L'ús de metàfores generals és compartit amb altres especialitats mèdiques i altres àmbits especialitzats: *boca, braç, cap, conducte, camí, via*.

Pel que fa als manlleus, cal dir que el corpus textual constituït es basa en articles científics i en textos legislatius, i això condiciona el fet que no s'hi documentin anglicismes. Caldria ampliar els corpus amb textos orals per poder confirmar la idea, compartida pels investigadors en la matèria mateixos, que els manlleus sovintegen en les seves produccions discursives.

Tampoc no hem pogut documentar unitats terminològiques creades per conversió. Convé tenir en compte que els extractors automàtics de terminologia identifiquen els substantius com a unitats prototípiques, tal com avala la Teoria Comunicativa de la Terminologia (Cabré 1999), i que precisament els substantius més freqüents del corpus de reproducció assistida són construïts per sufixació i per composició. Ens ha calgut ampliar les cerques en el corpus per a poder detectar verbs i adjectius relacionats amb termes nominals compostos o sufixats. En aquesta línia la compleció de paradigmes categorials no s'ha demostrat massa productiva, tot i que documentem alguns exemples prou significatius: *criopreservació, criopreservar, criopreservat, -ada, desvitrificació, desvitrificar, desvitrificat, -ada; fertilització, fertilitzar, fertilitzat, -ada*.

S'han trobat alguns casos esparsos de lexicalització d'adjectius en funció nominal, compartits també amb altres àmbits especialitzats: *analgèsic, causant, embarassada, donant, divorciats, heterosexual, homosexual, neonat o nascut*.

5.5 LA SUBSTITUCIÓ LÈXICA

Un dels paquets de treball del projecte TERMMED va ocupar-se de les unitats terminològiques que desapareixien del corpus a mida que s'avançava temporalment. A partir d'aquesta anàlisi vam poder comprovar que la substitució lèxica era un procediment habitual en reproducció assistida, condicionat extralingüísticament per la superació de tècniques menys eficients (*inseminació paracervical*), per la retirada del mercat de certs medicaments (*mestranol*), per canvis legals (*avortament il·legal*) o per l'evolució de la percepció social sobre aquests temes (*matrimoni catòlic*) (Montané *et alii* 2022: 109).

6. A MANERA DE CONCLUSIONS: A PROPÒSIT DE LES DIMENSIONS GENERALS DE LA LEXICALITZACIÓ EN REPRODUCCIÓ ASSISTIDA

6.1 LA CREATIVITAT LÈXICA EN REPRODUCCIÓ ASSISTIDA

Dèiem en l'apartat 4 que la dimensió cognitiva de la lexicalització es relaciona amb la idea de novetat més primigènia, amb la codificació de noves estructures conceptuals. Hem comprovat que en el discurs de reproducció assistida es parteix d'un gran bagatge terminològic compartit per altres especialitzacions mèdiques i de les ciències de la vida. En tractar-se d'un àmbit aplicat regulat legalment, també hi apareixen unitats que ens remeten al discurs jurídic.

La neologia pròpia de la reproducció assistida es concentra semànticament en la codificació de tècniques que han anat proliferant dins de l'àmbit. Els procediments de formació de termes preferents són els procediments de derivació i composició, però sobretot el d'expansió de sintagmes per expressar sentits més especialitzats i el de la configuració de sigles relacionades amb aquests sintagmes.

6.2 L'ESTABILITZACIÓ DEL LÈXIC DE LA REPRODUCCIÓ ASSISTIDA

Hem caracteritzat la dimensió lingüística de la lexicalització com la incorporació en el component lèxic de les unitats lèxiques associades a tota mena d'informacions fonològiques, morfològiques, sintàctiques, semàntiques i pragmàtiques. La disponibilitat lèxica resultant és funcional (serveix per a comunicar-se) i creativa (permet crear noves unitats). A partir d'una concepció plena i redundat del component lèxic de la gramàtica, hi tenen cabuda totes les unitats monolèxiques base, tots els sintagmes satèl·lit generats per expansió, totes les sigles creades, tots els formants de composició, tots els afixos derivatius vinculats i les restriccions d'ús (de flexió, de registre o recomanades des de l'estandardització).

La dimensió lingüística de la lexicalització implica una certa estabilització en l'ús del material lingüístic, sobretot quan l'incorporem a partir d'accions comunicatives i d'aprenentatge viscudes. Això es reflecteix en la noció d'unitat lexicalitzada, que afecta unitats generades en el component sintàctic, com els sintagmes, els canvis de categoria o algunes reduccions. Per posar-ne un exemple, davant de la variació entre el sintagma *inseminació mitjançant semen heteròleg* i el posterior *inseminació heteròloga*, considerem que l'estabilitat semàntica i formal de la segona n'afavoreix la incorporació en el component lèxic i en la comunicació entre especialistes.

Hem comentat que la variació no es redueix completament al llarg dels períodes temporals analitzats. Les parelles d'unitats terminològiques sintagmàtiques NA i NPN amb el mateix significat se solen mantenir sense que una acabi desplaçant l'altra. En canvi, les unitats sintagmàtiques que contenen articles, moduladors o diverses preposicions evolucionen cap a sintagmes més travats, sense articles, modificadors i amb la preposició menys marcada semànticament; i la variació gràfica de les sigles va simplificant-se progressivament en la majoria d'autors i de textos.

Per altra banda, les unitats terminològiques que es consideren obsoletes són substituïdes per unitats equivalents desproveïdes de marques ideològiques o bé per altres unitats que designen noves realitats o millores funcionals.

6.3 LA DICCIONARITZACIÓ DE LA TERMINOLOGIA DE LA REPRODUCCIÓ ASSISTIDA

Per acabar, la dimensió social de la lexicalització apel·la a la selecció de models lèxics, que tenen com a màxim exponent els diccionaris de referència que els difonen en activitats d'ensenyament, de redacció tècnica o de traducció.

Domènech, Estopà i Santamaria (2022: 154-155) han pogut validar diverses hipòtesis sobre la presència en diccionaris generals i especialitzats de la terminologia de la reproducció assistida:

(a) En els diccionaris generals de llengua hi ha una presència escassa de la terminologia més freqüent i generalista de l'àmbit, tot i l'impacte social que té entre el públic general, de manera que moltes webs de centres mèdics de reproducció es veuen obligats a incorporar glossaris per difondre el significat de certs termes bàsics. A més, les definicions dels diccionaris generals presenten problemes d'imprecisió i no ajuden a resoldre dubtes dels usuaris.

(b) Els diccionaris especialitzats de medicina i de reproducció assistida no contenen exhaustivament totes les unitats terminològiques rellevants de l'àmbit de la reproducció assistida, tot i que les unitats que s'hi recullen inclouen les sintagmàtiques com a entrades principals amb definicions precises.

(c) La variació terminològica present en els textos que consulten professionals i usuaris de la reproducció assistida no està ben representada en els diccionaris generals i especialitzats. Lògicament, té un volum superior en els especialitzats, però encara hi està representada insuficientment. Pel que fa a la variació semàntica, cal destacar que els diccionaris generals introdueixen algunes ambigüitats que caldria resoldre.

Des del punt de vista de la selecció preferent d'unitats terminològiques lexicalitzades al màxim, hem pogut comprovar que, efectivament, els diccionaris, tot i les seves limitacions, incorporen exclusivament unitats plenament lexicalitzades i estabilitzades en l'ús. Així, només inclouen sigles molt freqüents els diccionaris especialitzats, i sobretot els limitats a l'especialització de la reproducció assistida. Pel que fa als sintagmes terminològics, s'hi recullen fonamentalment els corresponents a les estructures més freqüents, sense articles i amb preposicions no marcades. L'estabilització i la fixació del lèxic són passos previs a la diccionarització, que acaba de consolidar la difusió social de la terminologia.

MERCÈ LORENTE CASAFONT
Universitat Pompeu Fabra / Institut d'Estudis Catalans
merce.lorente@upf.edu
ORCID 0000-0001-9972-345X

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AUGER, P. (2002) «Le phénomène de l'anglicisation de la langue forestière au Québec: essai de socioterminologie diachronique», *Cahiers d'Etudes Romanes. Mélanges offerts à Jean-Louis Fossat*, 11-12, p. 39-56.
- BERNABÉ, M. M., V. ALONSO & M. A. BERMELL (2016) «Evolución de la terminología relacionada con la atención a la diversidad a través de las diferentes reformas legislativas en España», *Revista Iberoamericana de Educación*, 70, p. 79-96.
- BRINTON, L. & E. TRAUOGT (2005) *Lexicalization and Language Change*, Cambridge, Cambridge University Press.
- CABRÉ, M. T. (1994) *A l'entorn de la paraula (II)*. *Lexicologia catalana*, València, Publicacions de la Universitat de València.
- CABRÉ, M. T. (1999) *La terminologia: representació i comunicació*, Barcelona, Institut de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra.
- CABRÉ, M. T. (2000) «Terminologie et linguistique: la théorie des portes», *Terminologies Nouvelles*, 21, p. 10-15.
- CABRÉ, M. T. (2003) «Theories of Terminology: Their Description, Prescription and Explanation», *Terminology*, 9 (2), p. 163-199.
- CABRÉ, M. T. (2022) «Una teoria multidimensional de los neologismos», en R. Estopà & M. Lorente (ed.), *La terminología, espejo de la evolución del conocimiento científico. El caso de la reproducción asistida*, Girona, Documenta Universitària, p. 15-28.

- CABRÉ, M. T., R. ESTOPÀ & M. LORENTE (1998) «Terminología y fraseología», en *Actas del V Simposio Iberoamericano de Terminología: Terminología, ciencia y tecnología*, México, Colegio de México-Unión Latina, p. 67-81.
- CABRÉ, M. T., R. ESTOPÀ, A. M. MONTANÉ & J. PORRAS-GARZÓN (2022) «De la generalidad a la especificidad del conocimiento: el rol de las unidades terminológicas sintagmáticas», en R. Estopà & M. Lorente (ed.), *La terminología, espejo de la evolución del conocimiento científico. El caso de la reproducción asistida*, Girona, Documenta Universitaria, p. 61-82.
- CABRÉ, M. T., A. M. MONTANÉ, R. NAZAR & G. REUS (2010) «Estació Terminus: a Web Application for Terminology and Corpus Management», en *Proceedings of TKE 2010 Conference (Terminology and Knowledge Engineering)*.
- CONDAMINES, A., J. REBEYROLLE & A. SOUBEILLE (2004) «Variation de la terminologie dans le temps: une méthode linguistique pour mesurer l'évolution de la connaissance en corpus», en *Actes d'Euralex International Congress, Lorient, 6-10 juillet 2004*, p. 547-557.
- CUENCA, M. J. & J. HILFERTY (1999) *Introducción a la lingüística cognitiva*, Barcelona, Ariel.
- DEMCAT. *Terminologia de les ciències de la salut*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans / Acadèmia de les Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears / Enciclopèdia Catalana / TERMCAT / Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya. [<https://www.demcat.cat/ca>]
- DESMET, I. (1996) «Pour une approche terminologique des sciences sociales et humaines. Les sciences sociales et humaines du travail en portugais et en français», tesi de doctorat, París, Université Paris 13.
- Diccionari de la llengua catalana (DIEC)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans. [<https://dlc.iec.cat/>]
- DUQUE-PARRA, J. E., J. BARCO-RÍOS & A. E. PAVA-RIPOLL (2021) «El Ciclo de la Terminología Anatómica: Evolución e Involución», *International Journal of Morphology*, 39 (4), p. 1023-1027. [<https://dx.doi.org/10.4067/S0717-95022021000401023>]
- DURY, P. (1997) «Etude comparative et diachronique de l'évolution de dix dénominations fondamentales du domaine de l'écologie en anglais et en français», tesi de doctorat, Lió, Université Lumière-Lyon 2, Editions du Septentrion.
- DURY, P. & A. PICTON (2009) «Terminologie et diachronie: Vers une réconciliation théorique et méthodologique?», *Revue Française de Linguistique Appliquée*, 2 (14), p. 31-41.

- ESTOPÀ, R. & M. LORENTE, ed. (2022) *La terminología, espejo de la evolución del conocimiento científico. El caso de la reproducción asistida*, Girona, Documenta Universitària.
- FILSINGER, G. (2020) «Evolución diacrónica de la terminología y disciplinas en contacto», *Tonos Digital*, 39. [<http://tonosdigital.com/ojs/index.php/tonos/article/viewFile/2561/1164>]
- Gramàtica de la llengua catalana (GIEC)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- HERMANS, A. (1991) «Compte rendu de Centre de terminologie de Bruxelles (1989) : Terminologie diachronique», dins *Actes du colloque organisé à Bruxelles les 25 et 26 mars 1988*, Paris, Conseil international de la langue française, 288 p., *Meta*, 36(4), p. 678-680. [<https://doi.org/10.7202/003067ar>]
- HIMMELMANN, N. (2004) «Lexicalization and grammaticization. Opposite or orthogonal?», en W. Bisang, N. P. Himmelmann & B. Wiemer (2004), *What makes grammaticalization. A book from its fringers and its components*, Berlin, Mouton de Gruyter.
- HOPPER, P. J. & E. TRAUOGOTT (2003) *Grammaticalization*, Cambridge, Cambridge University Press.
- JACKENDOFF, R. (1975) «Morphological and Semantic Regularities in the Lexicon», *Language*, 51 (3), p. 639-671.
- LORENTE, M. (2019) «L'anàlisi del canvi lèxic en el discurs d'especialitat», *Caplletra*, 66, p. 163-182.
- LORENTE, M. (2022) «El cambio léxico en terminología», en R. Estopà & M. Lorente (2022), *La terminología, espejo de la evolución del conocimiento científico. El caso de la reproducción asistida*, Girona, Documenta Universitària, p. 29-48.
- LORENTE, M., M. ARNAU & L. VIDAL (2022) «Estabilidad y variación de las estructuras morfológicas y sintácticas», en R. Estopà & M. Lorente (2022), *La terminología, espejo de la evolución del conocimiento científico. El caso de la reproducción asistida*, Girona, Documenta Universitària, p. 111-120.
- MEYER, I. & K. MACKINTOSH (2000) «“L'Étirement” du sens terminologique: Aperçu du phénomène de la déterminologisation», en H. Béjoint & P. Thoiron (ed.), *Le Sens en Terminologie*, Lyon, Presses Universitaires de Lyon, p. 198-217.
- MØLLER, B. (1998) «A la recherche d'une terminochronie», *Meta*, 43 (3), p. 1-13.
- MONTANÉ, M. A., M. LORENTE, J. PORRAS-GARZÓN & Y. XU (2022) «La obsolescència terminològica», en R. Estopà & M. Lorente (2022), *La terminología, espejo de la evolución del conocimiento científico. El caso de la reproducción asistida*, Girona, Documenta Universitària, p. 83-110.

- NAZAR, R. (2011) «Estudio diacrónico de la terminología especializada utilizando métodos cuantitativos: Ejemplos de aplicación a un corpus de artículos de lingüística aplicada», *Revista Signos*, 44 (75), p. 48-67. [<https://dx.doi.org/10.4067/S0718-09342011000100005>]
- PÉREZ SALDANYA, M., R. MESTRE & O. SANMARTÍN (2022) *Diccionari de lingüística*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua / TERMCAT. [<https://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/308>]
- PICTON, A. (2009) «Définition d'une méthode linguistique outillée pour repérer l'évolution des connaissances en corpus spécialisés. Un exemple appliqué au domaine spatial», tesi de doctorat, Toulouse, Université Toulouse 2.
- SHAETZEN, C. de, ed. (1988) *Terminologie diachronique. Actes du colloque organisé à Bruxelles les 25 et 26 mars 1988*, Brussel·les, Centre de terminologie de Bruxelles-Institut Libre Marie Haps.
- TARTIER, A. (2003) «A method for observing terminological evolution», en G. Angelova *et alii* (ed.) *Proceedings of Recent Advances in Natural Language Processing*, Bulgary, Borovets, p. 467-471.
- TERROBA, A. R. & F. FRANÇA (2022) «Sistemas de abreviación en reproducción asistida: camino de la especialización», en R. Estopà & M. Lorente (2022), *La terminología, espejo de la evolución del conocimiento científico. El caso de la reproducción asistida*, Girona, Documenta Universitària, p. 121-136.
- VIVALDI, J. & H. RODRÍGUEZ (2010) «Using Wikipedia for term extraction in the biomedical domain; first experience», *Procesamiento del Lenguaje Natural*, 45, p. 251-254.
- WÜSTER, E. (1968) *Introducción a la teoría general de la terminología y a la lexicografía terminológica*, Barcelona, Institut Universitari de Lingüística Aplicada / Universitat Pompeu Fabra.